

Γεωγραφίες

Αρ. 24 (2014)

Γεωγραφίες, Τεύχος 24, 2014

ΤΟ ΒΗΜΑ ΤΩΝ ΦΟΙΤΗΤΩΝ

«Η ΠΟΛΗ ΤΩΝ ΑΣΤΕΓΩΝ» ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ – Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Ελισάβετ Βαρελίδου*, Ξανθούλα Μιχαήλ**

Εισαγωγή

Το φαινόμενο της *αστεγίας*¹ είναι ένα φαινόμενο που τις τελευταίες δεκαετίες κάνει ολοένα και πιο έντονη την παρουσία στις σύγχρονες δυτικές πόλεις και αναμφισβήτητα βρίσκεται σε έξαρση σήμερα, στην εποχή της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης. Η επικαιρότητα του φαινομένου και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της, οι διαστάσεις που τείνει να πάρει στη χώρα μας, καθώς και η έλλειψη σχετικής έρευνας και επεξεργασίας για τους αστέγους στην Ελλάδα υπήρξαν τα ισχυρότερα κίνητρα που μας ώθησαν στην εκπόνηση της συγκεκριμένης ερευνητικής εργασίας.

Ερευνητικά ερωτήματα- Μεθοδολογία

Στην εργασία μας αρχικά προσεγγίζουμε το φαινόμενο της *αστεγίας* θεωρητικά, την κοινωνική και χωρική του διάσταση, πράγμα για το οποίο στηριχτήκαμε κατά βάση σε ξένη βιβλιογραφία, η οποία τις περισσότερες φορές προερχόταν από χώρες όπου το φαινόμενο εξελίσσεται για πάνω από τριάντα χρόνια (Αγγλία, Αμερική κλπ.). Στη συνέχεια εξετάζουμε τα ποσοτικά και ποιοτικά στοιχεία του φαινομένου στην Ελλάδα και τέλος διερευνούμε το πώς αποτυπώνεται αυτό στην πόλη της Θεσσαλονίκης.

Όσον αφορά στη Θεσσαλονίκη, οι βασικές πληροφορίες αντλήθηκαν

μέσα από πρωτογενή έρευνα, συγκεκριμένα από δύο συνεντεύξεις (ημιδομημένης μορφής) που πήραμε από τις ΜΚΟ (PRAKSIS και ΑΡΣΙΣ) που δραστηριοποιούνται στην πόλη, καθώς και από υλικό που μας έδωσαν. Παράλληλα, σαν υποστηρικτικό υλικό χρησιμοποιήθηκαν και άρθρα που βρήκαμε στον τοπικό τύπο και στο διαδίκτυο, καθώς και σε μια μεταπτυχιακή ερευνητική εργασία με παρόμοιο θέμα. Μέσα από την ανάλυση των δεδομένων επιχειρούμε να βγάλουμε τα δικά μας συμπεράσματα για τον ιδιαίτερο τρόπο με τον οποίο εκφράζεται το φαινόμενο στην πόλη και να δώσουμε δικούς μας χάρτες που το αποτυπώνουν.

Κοινωνική διάσταση

Όσον αφορά στην κοινωνική διάσταση του φαινομένου, εμμένουμε κυρίως στη διαδικασία με την οποία «παράγουν» τους άστεγους οι δυτικές κοινωνίες στη σύγχρονη εποχή, στη λεγόμενη *Περίοδο της Μετανεωτερικότητας* (Harvey 2007, Bauman 2002 κ.α). Οι άστεγοι από τη μία εξετάζονται σαν προϊόν της διαδικασίας του *κοινωνικού αποκλεισμού* (Τσαούσης 2007), ενώ από την άλλη διερευνώνται και κατηγοριοποιούνται οι διάφοροι προσδιορισμοί (ακαδημαϊκοί, επιχειρησιακοί, του ευρέως κοινού κλπ) που αφορούν στο υποκείμενο «άστεγος», καθότι μέσα από τους δια-

*mail: kotsifi89@gmail.com

** mail: m_xanthoula@hotmail.com

φορετικούς προσδιορισμούς φωτίζονται και οι διαφορετικές λογικές προσέγγισης, ανιχνεύονται οι αιτίες του φαινομένου και τελικά επηρεάζεται η στάση της υπόλοιπης κοινωνίας απέναντι στον «άστεγο».

Αυτό που έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον είναι ότι οι προσδιορισμοί των «αστέγων» είναι σε άμεση συνάφεια με τους προσδιορισμούς του «σπιτιού», δηλαδή του αντικειμένου στέρισης, μια έννοια ωστόσο αμφίσημη. Στην αγγλική γλώσσα υπάρχουν δύο λέξεις που περιγράφουν το «σπίτι», “house” και “home”, με την πρώτη να αναφέρεται στο σπίτι ως υλικό, φυσικό στοιχείο και τη δεύτερη να ορίζεται ως *house+x*, όπου ο *x* είναι το σύνολο των κοινωνικών, ψυχολογικών και υποκειμενικών παραγόντων που περιβάλλουν την έννοια του σπιτιού και δομούνται στην εμπειρία της καθημερινής ζωής. Κατά συνέπεια, υπάρχουν και οι διαφορετικοί ορισμοί για τους άστεγους ανάλογα με την έννοια του σπιτιού, που καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα μεταξύ της στενής έννοιας (house) και της διευρυμένης (home) (Ravenhill 2008, Fitzpatrick 2000, Κωτσάκης 2008 κ.α.).

Αν και εμείς εστιάζουμε στους άστεγους με την στενή έννοια, δηλαδή στους ανθρώπους που μένουν στο δρόμο, μέσα από αυτή την ανάλυση προσπαθούμε να τονίσουμε ότι οι στερήσεις που βιώνει ένας άστεγος δεν αρχίζουν και τελειώνουν σε υλικά αντικείμενα, αντίθετα επεκτείνονται και σε ένα σύνολο λοιπών άυλων παραγόντων, η έλλειψη των οποίων δημιουργεί ένα *προφίλ* ατόμου (*homeless lifestyle*) κοινωνικά απορριπτέου που οδηγεί στον αποκλεισμό (Bauman 2002, Daly 1998 κ.α.). Ο *κοινωνικός αποκλεισμός* είναι κάτι που στιγματίζει και επιδρά καταστροφικά στο άτομο, το οποίο χάνει την ταυτότητα, το είναι, το πρόσωπό του στον κόσμο. Παράλληλα, είναι καταστροφικός και για την κοινωνία, μαρτυρά μια κοινω-

νία που νοσεί, που έχει διαρρηχτεί εσωτερικά. Το αποτέλεσμα του αποκλεισμού είναι η «*απανθρωποποίηση*» (*dehumanization*) των αστέγων και φτάνουμε στη χειρότερη μορφή αποστέρισης: «*Αυτή που βιώνουν όσοι χάνουν στη μάχη για αναγνώριση, για πρόσβαση στο κοινωνικά αναγνωρισμένο κοινωνικό ον, με μια λέξη στην ανθρωπότητα*» (Misetics 2012).

Χωρική διάσταση

Στη συνέχεια επιχειρούμε το χωρικό εντοπισμού του φαινομένου στο αστικό τοπίο και εξετάζουμε την επονομαζόμενη «*πόλη των αστέγων*» (Cloke, May & Johnsen 2008). Ο αποκλεισμός των αστέγων έχει αποτύπωση και στο χώρο, συνεπώς, η πόλη για τους αστέγους είναι ένα περιβάλλον εχθρικό. Μία σειρά απαγορεύσεων σε χώρους δημόσιους, ιδιωτικούς και ημιδημόσιους, με όρια φυσικά ή νοητά, καθορίζουν σε μεγάλο βαθμό το πώς οι άστεγοι βιώνουν και κινούνται στο χώρο της πόλης. Καθοριστικό ρόλο παίζει, επίσης, η χωροθέτηση των υπηρεσιών που παρέχονται από τους διάφορους θεσμικούς φορείς. Ωστόσο, η καθημερινότητα των αστέγων στην πόλη δημιουργείται και από τους ίδιους, με πρωτοβουλίες που παίρνουν στην προσπάθειά τους να καλύψουν το φάσμα των βιολογικών και ψυχολογικών αναγκών τους. Η σύνθεση των τριών παραπάνω χωρικών πρακτικών διαμορφώνουν την πόλη, όπως την προσλαμβάνουν και την ανακατασκευάζουν οι άστεγοι, εμμένοντας σε σημεία και περιοχές που πιθανόν για εμάς του υπόλοιπους να είναι αδιάφορα.

Χωρικός αποκλεισμός

Οι πρακτικές του χωρικού αποκλεισμού είναι από τις πιο ακραίες και βίαιες μορφές άσκησης εξουσίας και εφαρμόζονται όταν η συνάντηση των διαφορετικών και ιδιαίτερων κοινω-

κών ομάδων που συνιστούν την πόλη είναι ανεπιθύμητη. Προωθούνται καταρχήν από το κράτος, αλλά συνήθως ενσωματώνονται και αναπαράγονται και από την υπόλοιπη κοινωνία. Ο χωρικός αποκλεισμός των αστέγων εκφράζεται τόσο στον ιδιωτικό χώρο (αποκλεισμός από την κατοικία μέσω διαφόρων πολιτικών) (Burgel 2003, Roy 2007 κ.α.) όσο και στο δημόσιο, ο οποίος, μέσα από μία σειρά πολιτικών που αποσκοπούν στην «βιώσιμη ανάπτυξη» της πόλης, την ανάπτυξη δηλαδή σε μία κατεύθυνση ευνοϊκή προς το κεφάλαιο και την αγορά, μετατρέπεται έμμεσα ή άμεσα σε «ιδιωτικό» χάνοντας τον ανοιχτό του χαρακτήρα και το ρόλο του ως χώρος δράσης του κοινωνικού συνόλου (Mitchell 1995, Kawash 1998 κ.α.)

Χωρικές πρακτικές από πλευράς αστέγων (στο δημόσιο χώρο)

Οι άστεγοι αναπτύσσουν μία πληθώρα στρατηγικών στο χώρο της πόλης και κατά βάση στο δημόσιο, προκειμένου να τον οικειοποιηθούν για ιδιωτικούς, οικονομικούς, και κοινωνικούς σκοπούς. Οι χώροι που χρησιμοποιούν για την κάλυψη των διαφόρων αναγκών τους έχουν να κάνουν τόσο με τις υπηρεσίες που παρέχονται από θεσμικούς φορείς, όσο και με ανεξάρτητες πρακτικές των ίδιων στο χώρο. Έτσι μπορούμε να τους διακρίνουμε σε χώρους: *διαμονής, σίτισης, επαίτιας, προσωπικής υγιεινής και καθαριότητας, κοινωνικοποίησης και ελεύθερου χρόνου*. Η επιλογή των σημείων διαμονής κατά τη διάρκεια της νύχτας δείχνει την καλή γνώση της μικροαρχιτεκτονικής της πόλης, ενώ όσον αφορά στους χώρους κοινωνικοποίησης, παίζουν πολύ σημαντικό ρόλο στην απόκτηση μίας ταυτότητας πέραν αυτής του «άστεγου». Οι άστεγοι άλλοτε επιζητούν την ενσωμάτωση και την ίση αντιμετώπιση από την υπόλοιπη κοινωνία και άλλοτε προτιμούν να συναθροίζονται μεταξύ

τους, αλληλεπιδρώντας μεν με τους υπόλοιπους ανθρώπους, αλλά διατηρώντας παράλληλα μία διακριτότητα απ' αυτούς.

Η «πόλη των αστέγων»

Ο χάρτης της πόλης των αστέγων, λοιπόν, συντίθεται από τους παραπάνω χώρους, ενώ διακόπτεται στα σημεία που τους απαγορεύεται η πρόσβαση. Διαπιστώνουμε δηλαδή μια σειρά ορίων και μαύρων ζωνών, αλλά και ιδιαίτερα σημεία ενδιαφέροντος και συνάθροισης. Παρόλο που σε αυτά εντάσσονται σίγουρα οι υπηρεσίες που προβλέπονται για τους αστέγους, υπάρχει και μία πληθώρα άλλων διαδρομών που διατρέχουν ολόκληρη την πόλη ανεξάρτητα από αυτές. Πρόκειται για συγκεκριμένες τακτικές που αναπτύσσουν οι άστεγοι στο χώρο αποδεικνύοντας το γεγονός ότι κατέχουν την «τέχνη» να αξιοποιούν, να προσπερνούν και να καταλαμβάνουν προσωρινά το χώρο της πόλης. Η «πόλη των αστέγων», επομένως, δεν αποτελείται από χώρους σχεδιασμένους που προορίζονται για τους άστεγους, αλλά από χώρους της πόλης οι οποίοι επιλέγονται και αποκτούν νόημα μόνο με τη φυσική και συναισθηματική αλληλεπίδραση των ίδιων σ' αυτούς.

Η «Θεσσαλονίκη των αστέγων»

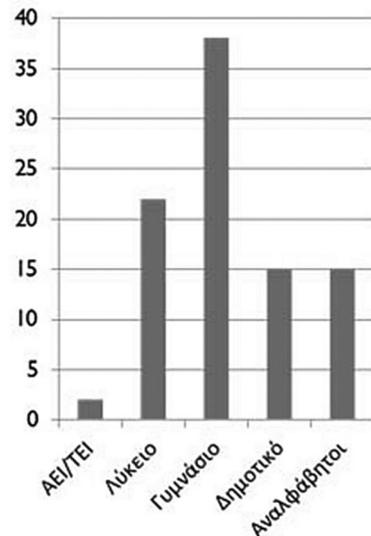
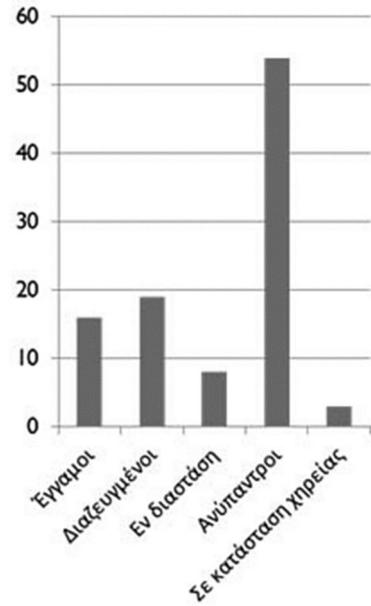
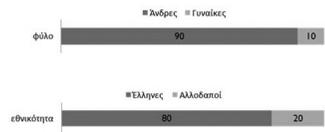
Περνώντας στην περίπτωση της Θεσσαλονίκης, οι επίσημα καταγεγραμμένοι άστεγοι από τις ΜΚΟ είναι 422, ωστόσο ο αριθμός τους είναι κατά πολύ μεγαλύτερος και συνεχώς αυξάνεται, λόγω της οικονομικής κρίσης και της συνεπαγόμενης ανεργίας που πλήττει όλο και μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού της πόλης.

Κατηγορίες αστέγων

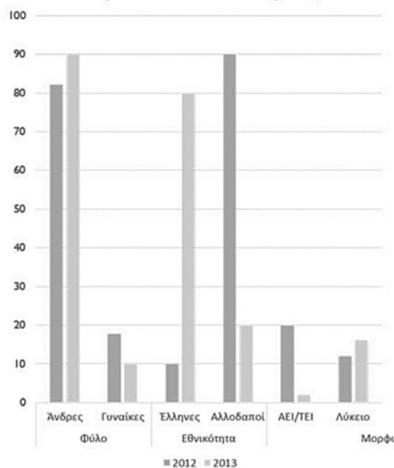
Ως προς τα ποιοτικά χαρακτηριστικά του άστεγου πληθυσμού, το μεγαλύ-

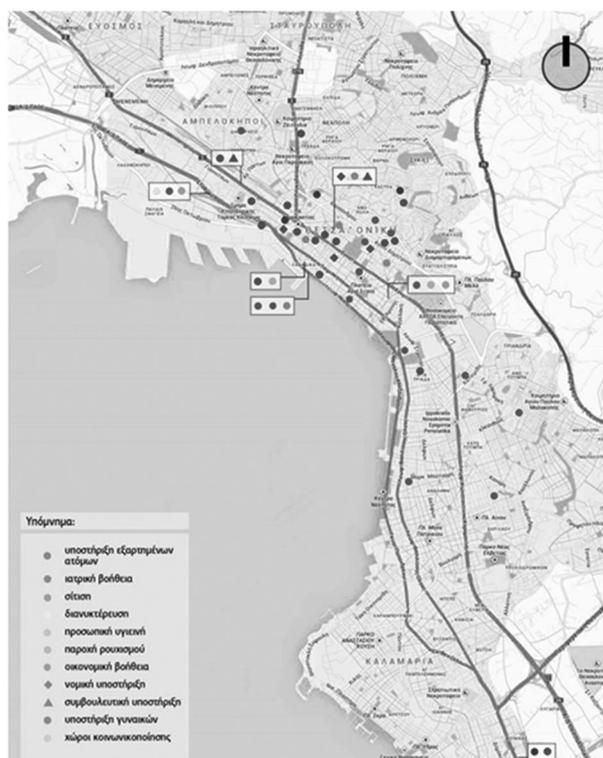
τερο ποσοστό σήμερα είναι Έλληνες. Οι άστεγοι μετανάστες προέρχονται κυρίως από τις αραβικές χώρες, τη Βουλγαρία και την Αφρική και οι περισσότεροι δε διαθέτουν νομιμοποιητικά έγγραφα. Κατά συντριπτικό ποσοστό, αυτοί που είναι Έλληνες είναι άντρες κι αυτό διότι ο γυναικείος πληθυσμός στηρίζεται σε μεγαλύτερο βαθμό από την ελληνική κοινωνία. Το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού είναι άνω των 40 ετών, ενώ νεαρές ηλικίες συναντάμε σε άτομα που είναι χρήστες ναρκωτικών ουσιών. Το επίπεδο μόρφωσης τους είναι αρκετά υψηλό τόσο όσον αφορά στους Έλληνες όσο και στους μετανάστες. Οι περισσότεροι πάσχουν από σοβαρά προβλήματα σωματικής και ψυχικής υγείας. Τεράστιο ποσοστό είναι εξαρτημένοι, κατά κύριο λόγο σε ναρκωτικές ουσίες, αλλά και σε αλκοόλ και στον τζόγο. Πολλοί μάλιστα έχουν οδηγηθεί στην κατάσταση της αστεγίας λόγω αυτού. Τέλος, με την επιδείνωση του φαινομένου της αστεγίας έχει αναδυθεί μία νέα κατηγορία αστέγων, οι νεοάστεγοι. Η κατηγορία αυτή έχει αλλάξει την καθιερωμένη εικόνα του άστεγου ως απροσάρμοστου, περιθωριοποιημένου ατόμου, που επικρατούσε πριν μερικά χρόνια, αφού πλέον βλέπει κανείς στο δρόμο αν-

Θεσσαλονίκη 2013

Αθήνα 2012- Θεσσαλονίκη 2013

χάρτης 1

θρώπους που είχαν σπίτι, δουλειά και σχετική οικονομική άνεση.

Πολιτικές από τους διάφορους φορείς που αφορούν στους αστέγους

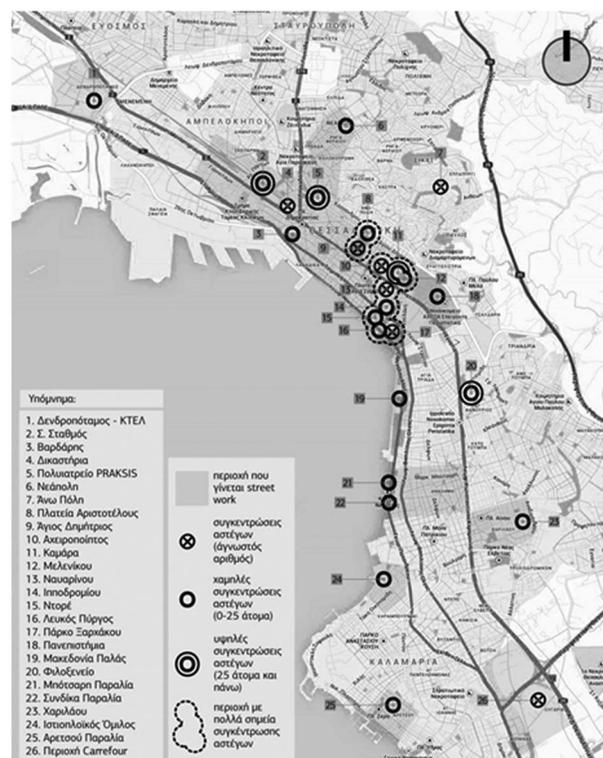
Οι φορείς που ασχολούνται κατά βάση με την παροχή υπηρεσιών στους αστέγους είναι οι ΜΚΟ Άρσις και Πράξις, ο Δήμος και η Εκκλησία. Όπως φαίνεται και στο χάρτη που συγκεντρώνει τα σημεία παροχής υπηρεσιών (βλ. χάρτη 1), υπάρχουν πολλοί χώροι, στους οποίους οι άστεγοι μπορούν να απευθυνθούν. Υπάρχουν βέβαια πολλά παραδείγματα που αποδεικνύουν πως τόσο ο Δήμος όσο και η Εκκλησία προβαίνουν συχνά σε ενέργειες που αναιρούν σε μεγάλο βαθμό την κοινωνική πολιτική που ακολουθούν, αφού έχουμε περιπτώσεις προχειρότητας, αποκλεισμού κάποιων αστέγων ή και εξώσεων.

Γενικά, όπως ισχυρίζεται και η εκπρόσωπος της PRAKSIS, οι πολιτικές του κράτους είναι αυτές που επιδεινών-

ουν το φαινόμενο της αστεγίας. Το Κράτος Πρόνοιας είναι πλέον ανύπαρκτο, ενώ η πλειοψηφία των υπηρεσιών προέρχονται από εκκλησίες ή ΜΚΟ και φιλανθρωπικά ιδρύματα. Ακόμα όμως κι αυτές δεν είναι σε καμία περίπτωση ικανές να επιλύσουν το πρόβλημα.

Χωρικοί αποκλεισμοί των αστέγων στη Θεσσαλονίκη

Οι αποκλεισμοί των αστέγων που έχουν παρατηρηθεί στην πόλη της Θεσσαλονίκης αφορούν κυρίως σε χώρους όπου θεωρείται ότι χαλάνε την εικόνα και την αισθητική τους. Η κοινωνία, όσο επιδεινώνεται το φαινόμενο, αποκτά όλο και πιο σκληρή στάση απέναντί τους. Τα επίσημα δεδομένα που συγκεντρώσαμε δείχνουν πως δεν υπάρχουν ακραία περιστατικά εκτοπισμού αστέγων, πέρα από συγκεκριμένες περιπτώσεις². Βέβαια είναι πολύ πιθανό να υπάρχουν όρια και περιορισμοί που συμβάλλουν στο

χάρτης 2

χωρικό αποκλεισμό τους, τα οποία όμως δεν είμαστε σε θέση να αναλύσουμε εις βάθος, στα πλαίσια της παρούσας εργασίας. Θεωρούμε επίσης, κρίνοντας από τη διεθνή εμπειρία, πως το γεγονός ότι το φαινόμενο δεν έχει πάρει ακόμα μια πιο ακραία μορφή, η οποία όμως προοιωνίζεται, είναι ένας σημαντικός λόγος για τον οποίο δεν έχουν εκδηλωθεί και οι αντίστοιχες αρνητικές αντιδράσεις απέναντι τους σε όλο τους το φάσμα.

Πρακτικές των αστέγων στο χώρο της πόλης

Όσον αφορά στις πρακτικές των ίδιων των αστέγων, τα είδη καταλυμάτων ή «σπιτιών» που έχουν εντοπιστεί στη Θεσσαλονίκη είναι διάφορα παραπήγματα, κατειλημμένα κτίρια, διαμερίσματα που μισθώνονται από φορείς ή ενοικιασμένα διαμερίσματα χωρίς ρεύμα, θέρμανση ή νερό, στα οποία μπορεί και να βρίσκονται άνθρωποι σε συνθήκες συνωστισμού, δωμάτια που

χάρτης 3

νοικιάζονται με τη μέρα, καθώς και καταλύματα κατασκευασμένα με εξαιρετικά ευτελή και προσωρινά υλικά στο δρόμο.

Είναι σύνηθες φαινόμενο οι άστεγοι που διαμένουν στο δρόμο να κινούνται κατά τη διάρκεια της ημέρας κυρίως στο κέντρο, γύρω από τους χώρους που παρέχουν υπηρεσίες, επιβιβάζοντας την ιδιαίτερη σημασία που έχουν γι' αυτούς. Ωστόσο όσον αφορά στη διανυκτέρευσή τους, οι περισσότεροι προτιμούν τις πιο απόμερες περιοχές της πόλης, όπως είναι ο Σιδηροδρομικός Σταθμός, τα Δικαστήρια και τα ΚΤΕΛ. Εντοπίζεται, λοιπόν, η κίνηση των αστέγων από τους περιθωριακούς στους κύριους χώρους της πόλης. Ωστόσο είναι δύσκολο να χαρτογραφηθούν στο σύνολό τους οι διαδρομές τους, και ιδιαίτερα αυτές που ορίζονται από του ίδιους και όχι από τους θεσμικά προκαθορισμένους γι' αυτούς χώρους.

Προκειμένου να εξασφαλίσουν ένα εισόδημα κάποιοι δουλεύουν μεροκάματα σε μαγαζιά και στην λαχαναγορά, ενώ πολλοί (οι χρήστες) εμπλέκονται και στο εμπόριο ναρκω-

τικών και άλλοι (κυρίως οι Ρομά) καταφεύγουν στην επαιτεία. Τα σημεία που επιλέγουν για εμπόριο ναρκωτικών και για επαιτεία δεν είναι τυχαία και έχουν να κάνουν με τις ιδιαιτερότητες της κάθε περιοχής.

Έπειτα, σημεία με ιδιαίτερη σημασία για τους άστεγους είναι τα πάρκα και οι πλατείες, όπου έχουν τη δυνατότητα να κινούνται με μεγαλύτερη ελευθερία, χωρίς να τραβάνε τα βλέμματα ή να αισθάνονται στιγματισμένοι και περιθωριοποιημένοι. Στους χώρους αυτούς γίνεται πιο αισθητή η αλληλεπίδραση τους με την υπόλοιπη κοινωνία, καθώς αποτελούν χώρους στάσεις και καθημερινής χρήσης και για τους δύο, θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε ότι αποτελούν βασικά σημεία τομής της πόλης των αστέγων με τη συμβατική πόλη. (βλ. χάρτη 3)

Έχει σημασία να αναφέρουμε ότι οι άστεγοι δεν συνιστούν μία ομοιογενή κοινωνική ομάδα. Στη Θεσσαλονίκη, ίσως η πιο βασική διαχωριστική γραμμή, που αποτυπώνεται και χωρικά, είναι αυτή μεταξύ χρηστών και μη χρηστών. Δεν θα δούμε δηλαδή συνήθως χρήστες και μη χρήστες στο

ίδιο μέρος. Επίσης, ομαδοποιήσεις με βάση κοινά εθνοτικά χαρακτηριστικά συναντάμε στις περιπτώσεις της συνωστισμένης συγκατοίκησης σε διαμερίσματα, που γίνεται κυρίως από μετανάστες. Υπάρχει η συνύπαρξη αστέγων διαφορετικών εθνοτήτων, ωστόσο, ο ρατσισμός μεταξύ τους δεν εκλείπει. Σε γενικές γραμμές δεν επικοινωνούν μεταξύ τους, ούτε δείχνουν εμπιστοσύνη ο ένας στον άλλον, ενώ ακόμα και στο δημόσιο χώρο είναι σπάνιο φαινόμενο η συνύπαρξη σε μεγάλες παρέες.

Σε αντίθεση με πόλεις του εξωτερικού, όπου το φαινόμενο είναι πιο εξελιγμένο, στη Θεσσαλονίκη οι άστεγοι στο σύνολό τους δεν έχουν αναπτύξει - τουλάχιστον σε βαθμό που να είμαστε σε θέση να αντιληφθούμε - κοινωνικά δίκτυα και κοινούς κώδικες επικοινωνίας, με εξαίρεση ίσως τους χρήστες παράνομων ουσιών. Ωστόσο σε διάφορες περιπτώσεις υπάρχουν δείγματα αλληλέγγυας συμπεριφοράς μεταξύ τους και ειδικά όταν πρόκειται για επεμβάσεις των δυνάμεων καταστολής.

Τέλος αναφερόμενες στην «πόλη των αστέγων» στη Θεσσαλονίκη, μπορούμε να συμπεράνουμε ότι βρίσκεται ακόμα σε πρωτόλειο στάδιο με την έννοια ότι τα δίκτυα που αναπτύσσουν οι άστεγοι είναι ακόμα πολύ αγνά αποτυπωμένα στο χώρο της πόλης, ενώ σε μεγάλο βαθμό εξαρτώνται από τις πολιτικές των θεσμικών φορέων και τη χωροθέτηση των υπηρεσιών που απευθύνονται σε αυτούς.

Σημειώσεις

1. Η λέξη αστεγία, αν και δεν είναι επίσημη λέξη της ελληνικής γλώσσας, είναι ο πιο διαδεδομένος όρος μεταξύ των φορέων που ασχολούνται με το φαινόμενο, για να περιγράψει την κατάσταση και τη συνθήκη ζωής των αστέγων. Πρόκειται για τη μετάφραση στα ελληνικά της αγγλικής λέξης "homelessness".

2. Τέτοια ήταν η περίπτωση της κατάληψης «Επιβίωση», χώρος αυτοοργάνω-

σης αστέγων που γρήγορα έκλεισε από το Δήμο, μετά από κινητοποίηση της γειτονιάς εναντίον τους.

Βιβλιογραφία

- Bauman, Z. (2002)[1] *Η εργασία, ο καταναλωτισμός και οι νεόπτωχοι*. Αθήνα: Μεταίχμιο
- Bauman, Z. (2002)[2] *Η μετανεωτερικότητα και τα δεινά της*. Αθήνα: Ψυχογιός
- Burgel, G. (2008) *Η σύγχρονη ευρωπαϊκή πόλη. Από τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο έως σήμερα*. Αθήνα: Πλέθρον
- Cloke, P., May, J. & Johnsen, S. (2008) *Performativity and affect in the homeless city, Environment and Planning D: Society and Space* v. 26, pp. 241-263
- Daly, G. (1998) *Homelessness and the street: observations from Britain, Canada and the United States, στο* Fyfe, N. (ed.) *Images of the street. Planning, identity and control in public space*. London: Routledge
- Fitzpatrick S. (2000) *Young Homeless People*. Great Britain: Macmillan Press LTD
- Harvey, D. (2007) *Η κατάσταση της μετανεωτερικότητας. Διερεύνηση των απαρχών της πολιτισμικής μεταβολής*. Αθήνα: Μεταίχμιο
- Kawash, S. (1998) *The homeless body*, *Public Culture* v. 10, pp.319-339
- Misetics, B. (2012) *Criminalisation, discourse and symbolic violence, Homeless in Europe winter 2012/2013*, pp. 12-14
- Mitchell, D. and Staeheli, (2005) *L.A. Clean and Safe? Property Redevelopment, Public Space, and Homelessness in San Diego*, στο Low, S. and Smith, N. *The Politics of Public Space*. London: Routledge
- Ravenhill, M. (2008) *The culture of homelessness*. Hampshire: Ashgate Publishing Limited
- Roy, A. (2007) *Urban Informality: Toward an Epistemology of Planning*. *Journal of the American Planning Association*, 71:2, 147-158
- Κωτσάκης Δ. (2008) *Ανθρώπινη Επικοινωνία και Χώρος. Θεσσαλονίκη: Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, Πολυτεχνική Σχολή ΑΠΘ-Διδακτικές Σημειώσεις*
- Τσαούσης, Δ. (2007) *Πολιτισμός, ελεύθερος χρόνος και κοινωνικός αποκλεισμός, στο ΚΕΝΤΡΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ (2007) Κοινωνικός αποκλεισμός: Η ελληνική εμπειρία*, Αθήνα: Gutenberg